

In this the comprehensive analysis of the characteristics of services were carried out. The specificity of their application to a variety of services like tourism were indentified.

Keywords: travel services, features of travel services.

Друк В. В.

Історичний розвиток правового регулювання надання туристичних послуг в Україні

УДК 342.7

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства особливої актуальності набуває дотримання взятих державою згідно з новою Конституцією України зобов'язань щодо права людини на свободу пересування, права вільно залишати територію держави та повертатися до неї, а також інших суміжних прав і свобод, що забезпечуються всебічним розвитком туризму. Як засвідчує досвід багатьох розвинених демократичних країн світу, в Україні в умовах розбудови державності туризм може і повинен стати засобом загальнодоступного й повноцінного відпочинку, відновлення життєдіяльних сил людини, однією з форм раціонального використання вільного часу, важливою складовою культурного та духовного виховання громадян. Дослідження генезису правового регулювання туризму дає можливість зрозуміти юридичну природу даного поняття, а також визначити першоджерела його закріплення та виявити його зміст протягом розвитку цивільного процесуального законодавства.

Метою даної статті є дослідження зародження туризму в Україні, розвитку сучасного законодавства у сфері надання туристичних послуг. Ми намагатимемося також зробити спробу авторської періодизації становлення й розвитку законодавства про туризм в Україні, наукового обґрунтування концепції системи кожного окремо взятого періоду правового регулювання економічних відносин з надання туристичних послуг.

Ступінь наукової розробки. Проблеми розвитку та вдосконалення законодавства про туризм були об'єктом дослідження багатьох учених-процесуалістів. Серед українських правознавців окремі аспекти цієї проблеми розглядалися у працях М. О. Баймуратова, А. Г. Бобкової, В. Ф. Погорілка, П. М. Рабіновича, О. Ю. Сербогіна, С. Б. Чеховича, Я. М. Шевченко та деяких інших дослідників. Проте історії розвитку сучасного законодавства у сфері надання туристичних послуг не приділялося значної уваги. Тому дослідити дане питання можна, аналізуючи нормативно-правові акти, які діяли на території України, а також використовуючи праці юристів-істориків.

Виклад основного матеріалу. Про глибокі історичні корені сучасного туризму свідчать записи древніх народів, які населяли Далекий і Середній Схід та Середземномор'я. Вивчаючи ці історичні нариси, приходимо до висновку, що з розширенням торгової діяльності й завоювань в Греції, Римі, Китаї представники знаті цих країн все частіше відправлялися в поїздки для розваг, з торговельною або дипломатичною метою. Поряд з людьми, які подорожували в службових справах (військові, торговці, чиновники), з'явилися перші мандрівки просто заради задоволення. Тоді ж виникли перші ознаки того, що ми називаємо "туризмом" – пересування великої кількості людей. Вже в ті часи існував потужний організаційних механізм, який міг запровадити "святі перемир'я" між ворогуючими містами-державами на період проведення певних заходів, які відвідували мандрівники [2]. Тобто запроваджувалися певні охоронні заходи для забезпечення безпеки мандрівників.

Так само за стародавніх часів вперше згадується й про інститут гостинності, який перетворюється на інститут проксенії (за визначенням Поллукса “проксен – той, хто надає загальні послуги цілому народу, мешкаючи в іншому, такі, наприклад, як бере на себе обов’язок розміщення, у випадку необхідності клопоче про участь у народному зібранні, місця в театрі”) [3; 12].

Відповідно до історичних документів, починаючи з середини XVI ст. жителі Північної Європи постійно здійснювали поїздки на лікування до мінеральних джерел, відомих навчальних центрів Італії та пам’яток великих цивілізацій у Південній Європі. Спочатку подорожувала лише знать, паломники й дипломатичні посланники. Поняття “тур” було введено значно пізніше – в 1750-х роках, а згодом термін “турист” було прийнято вживати для визначення учасників подібних розважальних і просвітницьких подорожей [4].

Подорожі стали найулюбленішим видом відпочинку й творчого натхнення для письменників, художників, поетів. Заповітям “туристом” був і Цицерон, який переконував, що подорожі йому вкрай необхідні “для роботи”. Багато людей також подорожувало у Грецію на загальнодержавні свята, наприклад, такі, як Панафінейські ігри або до відомих святилиць з релігійною метою – Асклепія в Епідаврї, - незалежно від мети відвідання древні греки користувалися правом недоторканості. В ранньому середньовіччі широкого розвитку в Римі набувають подорожі палігримів до святих місць, потреба відвідування оракулів, чия думку необхідно було почути перед тим, як прийняти важливе рішення. З’явилися і перші посередники – організатори подорожей, виникли готелі. Заможні родини займалися прийомом гостей, інколи це заняття ставало спадковим. Створювалися перші пункти обміну грошових знаків [5]. За стародавніх часів у Римі також існували звичаєві норми щодо застереження про законність вчинення будь-яких дій проти іноземців лише після формального проголошення війни [3; 5].

Таким чином, туризм в античному суспільстві – це зародження нового виду відносин між народами й країнами, що пов’язані з подорожами осіб та регулювалися за допомогою спеціальних інститутів гостинності, традицій і звичаїв, які швидко увійшли в комерційну діяльність з надання туристичних послуг бажаючим.

В нашій державі туризм має довгу історію. Але сьогодні відсутня єдина точка зору відносно часу його зародження. Як вірно зауважує Г. Ф. Шаповал, початок історії подорожей не можна датувати ні певним роком, ні століттям: його витoki йдуть у сиву давнину [7]. Радянський дослідник історії розвитку туризму Г. П. Долженко вважає, що саме 1777 рік необхідно взяти за відлік історії вітчизняного туризму як організованого руху. Адже саме в цьому році вперше згадується про туризм в Росії у розробленому й розповсюдженому в Москві Веніаміном Геншем так званому “Плані подорожі, що була здійснена в чужі краї”. Більш ранніх документальних підтверджень про організацію спеціальних колективних (групових) поїздок за кордон або по Росії немає, стверджує Г. П. Долженко [8]. Інший дослідник-туризмознавець Б. П. Моргунов вважає, що формування туристичних відносин в дореволюційній Росії розпочалося в 1885 році, значно пізніше, ніж в країнах Західної Європи, з появою в Петербурзі першої туристичної компанії Леопольда Ліпсона [9].

Що стосується української історії туризму, то основоположником його виникнення є, на нашу думку, видатний український просвітитель, філософ, поет і визнаний мандрівник Г. С. Сковорода, який 25 років свого життя присвятив подорожам по Україні [9]. В 1751 році перебував в Угорщині, подорожував до Австрії, Словаччини, Польщі та Італії. З 1769 року подорожує Україною, проповідуючи свої філософські погляди серед населення, що засновані на критиці соціальної нерівності й звеличенні трудового народу, знайомиться з культурою й побутом українського народу, займається

просвітництвом. Спогади й роздуми про свої мандрівки Г. С. Сковорода висвітлює у таких творах як: "Діалог, или разглагол о древнем міръ" і "Разговор пяти путников о истинном щастіи в жизни". Цей час і вважатимемо періодом зародження українського туризму, адже саме Г. С. Сковорода підкреслив і привернув увагу до подорожей як важливого засобу просвітництва. Відомий український письменник Іван Франко також багато зробив для розвитку українського туризму. Відомі його мандрівки рідним краєм, організація літніх студентських подорожей з метою відпочинку та запису українського фольклору. А перебування Івана Франка літніми місяцями у гуцульській Криворівні можна вважати періодом започаткування "зеленого туризму" на Україні.

Вагомим внеском у справу розвитку туризму та створенню його теоретичних засад була організація й проведення Першого Всеросійського з'їзду з питань покращання вітчизняних лікувальних місцевостей, що проходив 7-11 січня 1915 року в Петрограді. В матеріалах з'їзду та його резолюціях наголошувалося, що за допомогою туризму й екскурсій по Росії необхідно відволікти значну кількість росіян від подорожей і лікування за кордоном та зберегти таким чином значні кошти, які вивозяться. Учасники з'їзду визнали, що розвиток туризму є, перш за все, справою державної ваги. Таким чином, вперше у вітчизняній туристичній практиці було оцінено й визнано роль і значення туристично-екскурсійної діяльності як важливого чинника економічного піднесення країни та акцентовано увагу на необхідність розробки правових основ її провадження.

Таким чином започатковувався радянський період в розвитку туризму, відмінними рисами якого можна вважати формування ринку турпослуг, запровадження в практику укладання договорів на обслуговування туристів, створення туристичної інфраструктури (готелі, транспортна мережа) тощо. Натомість, нормативно-правове забезпечення розвитку туризму на цьому етапі також носило характер приватно-правового регулювання, що відповідало загальним тенденціям розвитку будь-якого суспільного явища в історії людства.

Виникнення радянського туристичного руху належить до 20-х років, визначальною рисою якого є поступове підсилення впливу держави і партії на роботу туристичних організацій та нормативне закріплення регулювання туристичної діяльності. Нормотворча діяльність в галузі туризму відтворює та закріплює тогочасну масову культурно-просвітницьку роботу партії серед населення й тісно пов'язана з розвитком культурної революції в державі. У всіх документах та заходах з питань туризму особлива увага наголошується на розвитку туристично-екскурсійної справи як важливого елемента ідейно-політичної боротьби.

У цей час управлінська структура туризму протягом багатьох років зазнавала нескінченних перетворень і реформувань. Так, 6 січня 1927 року було ініційовано створення Товариства пролетарського туризму, затверджено його Статут, положення про осередки та туристичних кореспондентів пролетарського туризму. В 1928 році створюється акціонерне товариство "Радянський турист", завдання якого повністю співпадали із завданнями ТПТ, а їх діяльність дублювала одна одну. З метою усунення подвійного керівництва туризмом в країні 8 березня 1930 року Рада Народних Комісарів СРСР приймає рішення про злиття цих організацій і створення Всесоюзного добровільного товариства пролетарського туризму і екскурсій. Керівництвом товариства було чітко окреслено його подальшу політику щодо розвитку туризму в СРСР: "Пролетарський туризм для нас, перш за все, один з методів соціалістичного будівництва" [10].

З розвитком іноземного туризму в нашій державі виникла об'єктивна необхідність розроблення ряду заходів з впорядкування прийому туристів з-за кордону. В 1929 році за рішенням Ради праці й оборони створюється Всесоюзне акціонерне товариство з

іноземного туризму в СРСР “Інтурист” з відділеннями та представництвами в багатьох містах СРСР і за кордоном. Дана подія науковцями-туризмознавцями вважається датою появи першої туристичної адміністрації у сфері іноземного туризму. Крім того, з цього моменту туризм в СРСР розмежовується на види та здійснюється відповідний перерозподіл його управлінської структури: внутрішній та іноземний. Такий розподіл не відповідав світовій практиці управління галуззю, однак став основою специфіки забезпечення правового регулювання туризму в СРСР – наявність “подвійних” підходів і стандартів у всіх сферах туристичного обслуговування (для іноземних і вітчизняних туристів). [3]

Таким чином, перші кроки радянської влади з розвитку туризму в державі були відзначені яскраво вираженим ідеологічним забарвленням як у визначенні пріоритетів і завдань пролетарського туризму, так і в положеннях, що містилися в правових актах партії й уряду. Водночас, не зважаючи на серйозні кроки по встановленню жорсткої політики, серед цього розмаїття найважливіших завдань з розвитку сфери туризму в нашій державі відсутнє, на наш погляд, найголовніше - створення належних правових умов для дальшого ефективного її становлення.

До законодавства, яке забезпечувало належне функціонування туристичної галузі, слід віднести нормативно-правові акти, що визначали основні заходи з розвитку матеріальної бази для потреб відпочинку й лікування трудящих мас та порядок її формування. Так, з 1919 року підписуються ряд декретів, що створюють передумови для розвитку лікувального туризму та регулюють відносини, пов’язані з його організацією та наданням, а також регламентують діяльність підприємств, що займаються цим видом туризму. Зокрема, декрет “Про лікувальні місцевості загальнодержавного значення” (1919 р.), який проголошував націоналізацію курортів і передачу їх “до рук” трудящих. Декрет РНК “Про використання Криму для лікування трудящих” (1920 р.) та “Про організацію будинків відпочинку” (1921 р.), згідно з якими створювалися санаторії та оздоровниці для робітників і селян [8, 78]. Декретом “Про курортне лікування трудящих та про експлуатацію курортів” (1922 р.) створюються правові засади для забезпечення реалізації права трудящих на відпочинок й оздоровлення в лікувальних закладах тощо. Отже, з перших років радянської влади формуються правові засади для забезпечення збереження навколишнього середовища та використання його не тільки для оздоровлення, а й з метою всебічного виховання радянських людей., однак цей процес був тісно пов’язаний з історичними та політичними подіями й яскраво віддзеркалював партійно-ідеологічну політику тогочасної радянської держави.

Водночас, подальший розвиток “туристичного” законодавства не набув свого логічного завершення – правового закріплення туристичних послуг як виду економічної діяльності, що знаходиться в площині приватно-правового регулювання. Регулювання правовідносин у сфері туризму здійснювалось в різних правових формах, регулятивний вплив яких є слабким через їх значну розпорошеність. Норми, що регламентують питання туризму, отримали закріплення в законах та підзаконних актах різної галузевої приналежності, а комплексні правові дослідження проблем туризму, туристичних правовідносин взагалі були відсутні.

Розвиток законодавства про туризм в 50-90-х роках окреслив основні тенденції формування туристичного законодавства як самостійного його напрямку. Особливу роль у цьому відіграло прийняття галузевих нормативно-правових актів у вигляді Указів Президії Верховної Ради СРСР, постанов Ради Міністрів СРСР, постанов ЦК КПРС і ряду відомчих положень, інструкцій та наказів міністерств і відомств, які регулювали питання прийому й обслуговування іноземних туристів в СРСР. Президія ВЦРПС проаналізувавши роботу з розвитку туризму в СРСР, 20 липня

1962 р. прийняла постанову "Про дальший розвиток туризму" [11], яка стала підґрунтям для забезпечення дальшого динамічного розвитку галузі та її правового забезпечення. Прийняття постанов Пленуму ВЦРПС від 22 травня 1968 р. "Про завдання профспілок з організації літнього відпочинку трудящих" та ЦК КПРС, Ради Міністрів СРСР і ВЦРПС від 30 травня 1969 р. "Про заходи дальшого розвитку туризму і екскурсій в країні" було важливим, оскільки у них визначено пріоритети й завдання з розвитку туризму, окреслено коло повноважень не тільки профспілок, але й партійних і державних органів, ряду міністерств щодо реалізації державної політики у сфері туризму, створення дієвого й ефективного управлінського механізму в туристичній галузі. Насамперед, в постанові від 30 травня 1969 р. наголошувалося на необхідності вжиття заходів щодо "...масового розвитку туризму і екскурсій серед трудящих та молоді, розширенню мережі й вдосконаленню діяльності туристичних і екскурсійних організацій, добору кадрів, ідейно-політичного виховання, перетворення туристично-екскурсійної діяльності в потужну галузь обслуговування населення" [11]. У нормативно-правовому регулюванні питань розвитку туризму (насамперед, міжнародного) чітко прослідковується ідеологічне їх спрямування. Зокрема, велике значення приділяється проблемам регламентування поїздок наших громадян за кордон, встановлюючи ряд обмежень для їх виїзду, та правила прийому іноземців в державі.

Науково обґрунтовану ідею про необхідність розробки та прийняття Закону про туризм в СРСР, який би максимально вирішив правові проблеми туризму в країні, як результату всебічного теоретичного вивчення всіх аспектів нормативного забезпечення туризму, висловив радянський вчений, дослідник проблем правового регулювання туризму В. М. Мікадзе [12, с. 31]. В своїй науковій доповіді "Правове регулювання питань туризму" він говорить про доцільність вироблення комплексних підходів до вивчення питань, пов'язаних з розвитком туризму та його правовою регламентацією, і пропонує розглядати їх в нерозривному зв'язку з правовим забезпеченням охорони природних пам'яток і пам'яток культури. Адже туризм, враховуючи його значення в культурному й духовному вихованні громадян, є структурною складовою законодавства про культуру й охорону навколишнього природного середовища.

З розвитком законодавства про туризм почали з'являтися перші дослідження проблем правового регулювання туризму в СРСР, правової природи туристичних відносин з точки зору теорії та практики їх регулювання, наукове обґрунтування необхідності кодифікації законодавства з питань туризму та визначення його місця в системі права тощо. Зокрема, А. Б. Біденком в 1971 році досліджуються проблеми розвитку законодавства, що регламентує туристичні відносини, й робляться висновки щодо його невідповідності сучасним вимогам розвитку туризму в радянській державі, науково обґрунтовується нагальна потреба в оптимізації туристичного регулювання шляхом кодифікації законодавства з питань туризму. Пропонується й структура цього кодифікованого акту [13, 56]. Слушною й обґрунтованою є пропозиція А. Б. Біденка щодо потреби вдосконалити правове регулювання відносин, які виникають у сфері туризму, шляхом здійснення кодифікації законодавства про туризм. Кодифікація галузі, забезпечення її уніфікованим і консолідованим нормативно-правовим актом вищої юридичної сили дозволить максимально врегулювати всі аспекти відносин з питань туризму, гарантувати стабільність і динамічність його правового поля. Оскільки значна розпорошеність норм, що регламентують відносини з надання туристичних послуг, свідчить про слабкість правового забезпечення, а отже, і про нестабільність правового становища учасників туристичної діяльності. Автор багатьох праць з проблем правового забезпечення розвитку туризму Л. Б. Шейнін також писав про необхідність створення в кожній союзній республіці спеціального туристичного кодексу

для визначення єдиних норм і вимог туристичної діяльності, поведінки туристів під час подорожей, основні правила полювання та рибної ловлі тощо [14].

Однак, попри очевидну необхідність, за весь період існування Радянської держави Закон про туризм так і не було прийнято, не відбулося також осмислення й виділення туризму в самостійний інститут правового регулювання. Відсутні дослідження природи туристичних відносин, їх суб'єктів і об'єктів, предмету та методу правового регулювання й обґрунтування необхідності виокремлення правових туристичних норм. Це пояснюється, перш за все, відсутністю ґрунтовних комплексних досліджень у цій сфері. Правове регулювання туризму за радянських часів здійснювалося в межах радянської правової системи й характеризувалося тим, що роль закону практично зводилася нанівець, оскільки загальні, принципові положення встановлювалися партійними директивами, а процесуальні питання правової регламентації вирішувалися у відомчих актах органів управління.

В подальшому у правовому регулюванні туризму починають відбуватися серйозні зміни, пов'язані з перебудовою в нашій державі та переходом на нові економічні умови господарювання в туризмі. Особливо слід відзначити Комплексну Програму розвитку виробництва товарів народного споживання і сфери послуг на 1986-2000 роки, яка оцінювалася науковцями та фахівцями-правознавцями як новий напрям в радянській правотворчості й нормативно-правовий акт довготривалої дії, розрахований на перспективу. У зазначеній Програмі вперше в радянському законодавстві було закріплено розгорнуту систему послуг, серед яких передбачено й туристично-екскурсійні [15, с. 13].

Перехід від адміністративно-командної економіки до ринкової, підсилення приватно-правових основ в регулюванні туризму призвели до серйозної дезорганізації туристичної галузі в державі. З 1989 по 1992 роки нормативно-правові акти, що закріплювали й регулювали нові ринкові відносини в сфері туризму, практично не розроблялися.

З розпадом СРСР було зруйновано централізоване управління галуззю, порушено систему напрацьованих зв'язків, важливі складові частини інфраструктури галузі, знищено туристично-екскурсійні маршрути тощо. За таких умов український туризм вийшов на ринок, який потребував встановлення чітких правил поведінки для всіх учасників цих відносин. Такими правилами в нових умовах господарювання миг бути по-перше, Закон про туризм, а по-друге, регулювання цих відносин нормами приватного права, із залученням договірного інструментарію

В. Ф. Попондопуло, наводить висловлювання ряду авторів, які найбільш вдало можуть відтворити нинішній стан розвитку законодавства про туризм. "Законодавча влада не створює закони – вона лише відкриває й формулює їх, а надбудівні відносини з'являються безпосередньо з економічних відносин, які вони закріплюють й оформлюють" [16].

Важливе значення для сучасного періоду утвердження туризму як самостійної економічної галузі та офіційне визнання державою його ролі в економічній і соціальній структурі суспільства мало створення в 1992 році центрального органу виконавчої влади – Державного комітету України по туризму, якому надано повноваження щодо його участі у формуванні й реалізації державної політики в галузі, посилення державного регулювання туристичною діяльністю, створення та зміцнення нормативної бази тощо.

Отож, становлення українського туризму як самостійної високорентабельної галузі економіки, а також нового інституту туристичних послуг в нашій державі де-юре почалося з прийняттям Закону України "Про туризм" [18], який набув чинності у 1995 році й окреслив стратегічну лінію та конкретні завдання розвитку туристичної

сфери, став свідченням посилення уваги законодавчої та виконавчої влади до галузі, її проблем і перспектив розвитку. Разом з цим, названий нормативний акт направлений на регулювання відносин з управлінням у сфері туризму, правових стимулів розвитку ринку туристичних послуг. В ньому міститься ряд новел та принципових позицій: вперше закріплено державне регулювання та координація туристичної діяльності; розмежовано компетенцію органів держави різних рівнів у сфері управління туризмом; визначено напрями подальшої законодавчої регламентації суспільних відносин в галузі та джерела фінансування розвитку туризму, вперше передбачено ліцензування туристичної діяльності, права і обов'язки туристів, забезпечення їх захисту та безпеки, акцентується увага на кадровому та науковому забезпеченні галузі. На розвиток положень Закону прийнято цілу низку нормативно-правових актів як спеціалізованих, так і таких, що опосередковано стосуються туризму. Сьогодні його нормативну базу складають понад 200 актів різної галузевої приналежності та створюють певну систему законодавства про туризм.

Однак, незважаючи на швидкий і в цілому прогресивний розвиток нормативно-правової бази сфери туризму, сьогодні вона потребує свого переосмислення й оптимізації з урахуванням правозастосовчої практики через ряд об'єктивних причин: туристичний бізнес є надзвичайно динамічним, а отже існує постійна потреба у вдосконаленні його правових механізмів, юридичному врегулюванні нових форм, видів відносин між туристичними фірмами та послугостримувачами. Існує також необхідність приведення його до міжнародних стандартів, тому певного вдосконалення потребує й правове регулювання туризму, яке б враховувало тенденції розвитку загальних норм в нашій державі, практику надання туристичних послуг.

Таким чином, сучасний етап розвитку законодавства про туризм в Україні охарактеризувався досить інтенсивною правотворчістю з питань туризму, широкою розгалуженістю його норм, а звідси їх колізійністю, суперечливістю, безсистемністю, стихійністю, наявністю прогалин в правовому регулюванні деяких аспектів туристичних відносин, а в ряді випадків і "вимушеністю" законотворення в сфері туризму.

Головною причиною цього є відсутність сучасних фундаментальних комплексних наукових розробок в зазначеній сфері, а, отже, пропозицій щодо законодавчого закріплення особливостей правового регулювання туристичних послуг. Все це в свою чергу зумовило несприйняття його як самостійного інституту законодавства та відсутність чіткого уявлення про структуру туристичних норм та науково-практичну необхідність виділення їх в окрему підгалузь права.

Видається доречним при розробці нормативних законодавчих документів в даній галузі врахувати міжнародний досвід провадження туристичної діяльності, проаналізувати уніфіковане законодавство з питань туризму Європейського Союзу, узагальнити та врахувати світову практику регламентування туризму, критично оцінити існуючі зарубіжні й вітчизняні дослідження з цих питань та розробити на цій основі науково обґрунтовані пропозиції по вдосконаленню законодавства України про туризм, виходячи з специфіки та пріоритетів розвитку національної галузі туризму[19].

Висновки. Отже, туризм і право на туризм існували з давніх-давен і були пов'язані, перш за все, з розвитком цивілізації, прагненням до пізнання світу, географічних відкриттів, розширенням торгової діяльності й завоювань, що потім знайшло своє відображення у правових актах, а з часом – і в конституціях. Туризм, враховуючи його значення в культурному й духовному вихованні громадян, є структурною складовою законодавства про культуру й охорону навколишнього природного середовища. Отже, йшлося тільки про публічно-правову природу цих відносин.

Історію законодавства про туризм умовно можна розподілити на чотири періоди: просвітницький, зародження українського законодавства, радянський і сучасний, залежно від історичного, політичного, економічного, соціального та правового розвитку нашої держави. Характерною рисою в регулюванні відносин, пов'язаних із здійсненням туризму, є домінуюча роль держави, що найбільш яскраво проявилася за радянських часів. Конституція України 1996 року найсуттєвіше піднесла й визнала пріоритет прав і свобод людини, забезпечення й реалізація ряду яких стає можливим через всебічний розвиток туристичних послуг в нашій державі.

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Сакун Л. В. Історичні корені та етапи розвитку туризму в Західній Європі // Проблеми міжнародного туризму: Збірник наукових статей./Л. Сакун. – К.: ТОВ "ЧАС ПІК", 1997. – С. 83-89.
3. Сergyogin O. Ю. Правове регулювання міжнародних туристичних відносин: Автореф. дис. канд.юрид.наук: 12.00.03 / Київський нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка/Сergyogin O. – К., 2002. – 21 с.
4. Квартальнов В. А. Туризм/Квартальнов В. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 320 с.
5. Сакун Л. В. Історичні корені та етапи розвитку туризму в Західній Європі // Проблеми міжнародного туризму: Збірник наукових статей/Сакун Л. – К.: ТОВ "ЧАС ПІК", 1997. – 189 с.
6. Вишпер Р. Ю. Лекции по истории Греции. Очерки истории Римской империи (начало)/Вишпер Р. – Ростов на Дону, 1995. – Т.1. – 435 с.
7. Шаповал Г. Ф. История туризма: Пособие/Шаповал Г. – Мн.: Экоперспектива, 1999. – 303 с.
8. Долженко Г. П. История туризма в дореволюционной России и СССР/Долженко Г. – Ростов: Изд-во Ростовского университета, 1988.
9. Моргунов Б. П. Туризм/Моргунов Б. – М., 1978. – 234 с.
10. Козловський Є. В. Іноземний досвід регулювання міжнародного туризму та його використання в Україні // Економіка України. – 2004. – №10. – с. 24-27.
11. Сборник нормативных актов по вопросам иностранного туризма в СССР под редакцией В. Е. Иванова. – М.: Междунар. отношения, 1969. – 231 с.
12. Микадзе В. М. Правовые проблемы внутреннего туризма в СССР. – Тезисы докладов научн. конф., посвященной проблемам развития туризма. – Сухуми, 1972. – С. 30-31.
13. Бедненко А. Б. Правовые и организационные вопросы участия общественности в организации туризма в СССР. – Труды Иркутского ун-та, 1971, Т.81. Серия юридическая. Вып. 12, ч. 2. – 257 с.
14. Шейнин Л. Б. О необходимости законодательной регламентации массового туризма // Известия ВУЗов. Правоведение, 1969. – №6. – 126с.
15. Кабалкин А. Ю. Законодательство в сфере обслуживания населения. – М., 1988; Науменко Г. Завдання і перспективи розвитку туристичної галузі в Україні // Розвиток туризму в Україні: Збірник наукових статей. – К.: ІВЦ "Слов'янський діалог", 2004. – 342 с.
16. Попондопуло В. Ф. Проблемы правового режима предпринимательства. Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. – СПб., 1994. – 21 с.
17. Цивільний процес України: академічний курс / За ред. С. Я. Фурси. – К.: Видавець Фурса С. Я. : КНТ, 2009. – 848с.
18. Закон України "Про туризм" від 15.09.1995 р. №325/95-ВР //Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1995. – №31. – ст.241.

19. Зміни до Закону України Про туризм[Електронний текст]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>

Друк В. В. Історичний розвиток правового регулювання надання туристичних послуг в Україні

У статті досліджено зародження туризму в Україні, прослідковано розвиток законодавства у сфері надання туристичних послуг, зроблено спробу авторської періодизації становлення й розвитку законодавства про туризм в Україні. Також зроблено спробу наукового обґрунтування концепції системи кожного окремо взятого періоду законодавства України про туристичні послуги.

Ключові слова: туристичні послуги, надання туристичних послуг.

Друк В. В. Историческое развитие правовой регуляции предоставления туристических услуг в Украине

В статье исследовано зарождение туризма в Украине, проанализировано развитие законодательства в сфере предоставления туристических услуг, осуществлена попытка авторской периодизации становления и развития законодательства о туризме в Украине. Также сделана попытка научного обоснования концепции системы каждого отдельно взятого периода законодательства Украины о туристических услугах.

Ключевые слова: туристические услуги, предоставление туристических услуг.

Друк V. V. The historical development of modern legislation in the field of grant of tourist services in Ukraine

The article describes investigational origin of tourism in Ukraine, ages the development of legislation in the field of grant of tourist services, the attempt of author division into periods of becoming and development of legislation is made about tourism in Ukraine. The attempt of scientific ground of the system of every separately taken period of legislation of Ukraine is also made about tourist services.

Keywords: tourist services, grant of tourist services.

Зеліско А. В.

Ознаки корпоративних юридичних осіб: теоретико-правовий аспект

УДК

Ефективним підґрунтям розвитку будь-якої сучасної правової держави є багатоманітність організаційно-правових форм юридичних осіб приватного права. Серед них вагому частину становлять ті із них, які за своєю правовою природою можна віднести до корпоративних. Саме на них зорієнтована основна увага відомих вчених в галузі корпоративного права. Адже визначення цього інституту через суб'єктний критерій як відносин, що складаються у зв'язку із участю засновників (учасників) у створенні та діяльності корпорацій, зумовлює виникнення потреби розкриття поняття корпоративної юридичної особи. Найбільш повно розкрити зміст будь-якого поняття можна за допомогою сукупності його ознак.

Корпоративні юридичні особи, а також їх правові ознаки досліджувалися такими вченими, як: В. І. Борисова, В. А. Васильєва, О. М. Вінник, О. Р. Кібенко, В. М. Кравчук, І. М. Кучеренко, В. В. Луць, І. В. Спасибо-Фатєєва та ін. Однак актуальними залишаються питання окреслення системи ознак корпоративних юридичних осіб, які не лише визначають їх у якості самостійних суб'єктів права, але й відокремлюють від інших юридичних осіб. Тому *метою* даного дослідження є